

Leergang PDSE

Deel 2

Structuren en systemen
Lou Keune en John Huige

Opzet leergang

A Problemen aan de oppervlakte: wat is er aan de hand?

Sociale ontwikkelingen: Lou Keune

Ecologische ontwikkelingen: Jan Juffermans

B Onderliggende vraagstukken

Structuren: Lou Keune

Systemen: John Huige

C Alternatieven: John Huige

D Strategieën: Gerrit Stegehuis

Structuren

- Kenmerken van structuren (en structurerende verhoudingen en processen)
- Voorbeelden van structuren

Kenmerken van structuren (1)

- Structuren: duurzame (min of meer blijvende) relaties tussen mensen, en tussen mensen en natuur en milieu; concentratie op economische structuren
- Belang van aandacht voor structuren (of structurele verhoudingen of structurele processen) steeds meer erkend: “structurele aanpak”
- Voorbeelden: bestrijding van corona; of energietransitie: roep om interveniërende overheid
- Structuren zijn *man-made*, niet van god gegeven
- In principe dynamisch, kunnen worden aangepast of vervangen opdat de sociale en ecologische problemen kunnen worden aangepakt; zie resultaten van sociaal-democratie en christen-democratie in Nederland in 19^e en 20ste eeuw

Kenmerken van structuren (2)

-Historisch dilemma: nieuwe bevrijdende structuren, zoals een nieuw interveniërend stelsel, kunnen 'gemakkelijk' worden tot een nieuw stelsel van repressie en van toe-eigening van voorrechten en belangen van *those in power*. Voorbeeld: ontstaan fascisme in Italië; Nasserisme in Egypte; Maduro in Venezuela

-Verbanden tussen structuren: systemen (John Huige)

Voorbeelden concrete structuren (1) (willekeurige volgorde)

- Verkeerd rekenen
- Financialisering
- Geldcreatie
- Omgekeerde ontwikkelingshulp
- Marktwerking

Voorbeelden concrete structuren (2) (willekeurige volgorde)

- Economische groei
- Concentratie en centralisatie van kapitaal
- Agribusiness
- Globalisering (inclusief geopolitieke verhoudingen)
- Platform economie

-Overlap tussen de verschillende voorbeelden; systemische samenhang.

-Exemplarische aanpak

-In nu volgende drie invalshoeken.

A Korte karakterisering.

B Bijdrage aan ecologische en sociale problemen.

C Hoe kan het anders.

Verkeerd rekenen

A Eenzijdig beeld van de economie: de geldeconomie; diepgewortelde traditie van economisch denken en beleid.

B Dwingt tot een bepaalde manier van omgaan met de economie. Bijvoorbeeld: groei-denken. Niet of zeer onvolledig berekenen van toegevoegde en onttrokken waarden.

C Voorbeelden van andere indicatoren. Link naar de discussie en het beleid t.a.v. het brede welvaart-begrip.

Financialisering

A Dominantie van financiële 'waarde' vorming. Handel in financiële 'producten'

B Secundair maken van maatstaven van behoeftebevrediging, rechtvaardigheid en duurzaamheid. Casino-economie met wereldwijde instabiliteiten

C Drastische inperking van de private geldcreatie, nationalisatie van banken, verbod op geldhandel, functie banken beperken tot dienstverlening; 100% buffers. Invoering van een Financial Transaction Tax (Tobin)

Geldcreatie

A Steeds meer door private instellingen zoals banken; 90 % door private instellingen. Verworden tot functie van maximalisering van winsten en vermogens.

B Faciliteert financialisering. Groei voorwaarde. Primaat financiële rendement (voorbeeld: nog steeds investeren in 'fossiel'). Schuldensamenleving.

C Geld terug naar oorspronkelijke functies: ruilmiddel en rekeneenheid. Geldcreatie monopolie van de overheden.

Omgekeerde ontwikkelingshulp

A Geldstromen vanuit ontwikkelingslanden: via *over- and underpricing*, terugbetalingen van leningen, rentebetalingen, winstafvloeiingen, belastingontduiking en ontwijking; onderbetaling van de in de exportsectoren werkzame mannen en vrouwen, en verschillende vormen van *illicit financial transfers* (criminele gelden, smokkel, belastingontduiking, vrouwenhandel, etc.). Overtreffen de stromen naar ontwikkelingslanden.

B Verarming, verlies ontwikkelingsperspectieven, verwaarlozing van natuur en milieu en van publieke voorzieningen.

C Overgang naar *managed trade*. *Inward-oriented economy*. Garandeer in de hele keten van productie van exportgoederen en diensten redelijke lonen; garandeer controle op negatieve gevolgen voor natuur en milieu zoals bij vervuiling en boskap; maak ontduiking (en ontwijking) van belasting onmogelijk; scheld schulden kwijt. Belasting op winstafvloeiingen.

Marktwerking (1)

A “Concurrentie tussen partijen leidt tot minimalisering van kosten en maximalisering van opbrengsten, dus tot maximale efficiëntie van aanwending van productiefactoren.” Steeds meer sectoren aan de ‘wetten van de markt’ onderworpen. Overheid heeft als belangrijke taak maximale concurrentie te garanderen.

B Afwenteling van kosten van voortbrenging en distributie op de samenleving en op natuur en milieu. “*Races to the bottom*”, maximalisering van het gebruik van menselijke en natuurlijke bronnen, betaling van arbeidskrachten onder het reproductieniveau. Processen van voortbrenging en distributie niet primair geleid door doeleinden van behoeftebevrediging, rechtvaardigheid en duurzaamheid, maar primair door maximalisering van de eigen positie op een markt.

Marktwerking (2)

B Maximalisering van afzet van goederen en diensten en dus overconsumptie. Inefficiënte aanwending van productiefactoren via deelprocessen als versnelde afschrijving en voortbrenging van overbodige goederen en diensten. Veel van de maatschappelijke en ecologische kosten niet meegenomen in de vaststelling van prijzen.

C Essentiële sectoren van voortbrenging en distributie van goederen en diensten geleid door principes van maximalisering van opbrengsten onder condities van behoeftebevrediging, rechtvaardigheid en duurzaamheid; georganiseerd via overheids- of semi-overheidsorganen en door sociale ondernemingen. Andere sectoren onderworpen aan principes en praktijken van strikte afgrenzing van concurrentiële verhoudingen. En prijzen gaan alle kosten vertegenwoordigen.

Economische groei

A De economie wordt geleid door het principe van voortdurende economische groei (cq BBP-groei). Oneindige groei? De samenleving is gericht op voortdurende groei van consumptie, en van winsten van ondernemingen.

B Maximalisering van groei van het BBP leidt tot overgebruik en de uitputting van menselijke en natuurlijke bronnen. Het stimuleert ook de voortdurende concurrentie tussen mensen in plaats van samenwerking. Daarnaast draagt het bij aan de overconsumptie die geen of zelfs een negatieve bijdrage levert aan het welzijn van mens en natuur. Leidt ook tot het cyclisch ontstaan van economische crises die grote schade toebrengen aan mens en natuur en milieu.

C Beleid wordt gericht op aanpassing van de economie aan de grenzen van de mogelijkheden van mens en natuur en milieu. Dat betekent in de praktijk krimp van productie en consumptie ('consuminderen') en dus van het BBP. Indien nodig wordt quotering toegepast.

Concentratie van kapitaal

A Ondernemingen moeten qua vermogen en marktposities groeien ten koste van achterblijvers. Dat leidt tot een dominerende positie in de markt, ook bij niet-marktpartijen als de overheden. Deze tendens vertoont zich overal, en heeft geleid tot mondiaal opererende en dominerende ondernemingen. Daardoor kunnen zij zich ontwikkelen tot monopolies of oligopolies, zelfs machtiger dan menige overheid en overheidsorgaan, op alle niveaus.

B Monopolies en oligopolies worden geleid door het principe van winstmaximalisatie. Zij kunnen het mechanisme van prijssetting hanteren. Ook kunnen zij bepalend en beperkend optreden ten overstaan van overheden. Zelfs kunnen zich situaties voordoen waarbij zij zogeheten democratische processen als verkiezingen naar hun hand weten te zetten. Dit is een enorme sta-in-de-weg voor initiatieven richting rechtvaardigheid en duurzaamheid.

C Reeds bestaande antitrust wetgevingen als die in de USA en in de EU kunnen worden aangescherpt, en de toepassing daarvan kan worden geïntensiveerd. Monopolies en oligopolies kunnen op alle niveaus van de economie worden verboden en opgesplitst.

Agribusiness

A De productie van voedsel en andere producten (als suikerriet voor brandstof, katoen) zijn wereldwijd onderworpen geworden aan de wetten van het kapitalisme. Volkslandbouw komt nog maar zelden voor, en dan vooral als middel tot overleving in plaats van dat het een aanvaardbaar inkomen oplevert.

B Grootschaligheid en '*races tot the bottom*' domineren alom. Met nefaste gevolgen voor mens en natuur.

C Er circuleren vele voorstellen voor gezondmaking van de agrarische sector waaronder regionalisering, circulaire landbouw, biologische landbouw, betalen van hogere prijzen die alle kosten vertegenwoordigen, krimp van productie en consumptie van vlees, '*food sovereignty*', et cetera.

Globalisering (1)

A Processen van versmelting van volkeren en staten versneld sinds WO II. Nu één wereldmarkt. Grenzen hebben vooral een symbolische betekenis, worden misbruikt voor doeleinden van concurrentie. Iedereen in concurrentie met iedereen. Internationale ketens van grondstoffen t/m afzet. De hele wereld als werkgebied van monopolies en oligopolies.

B Processen van uitbuiting en ecocide zijn nu wereldwijd van karakter. Mensen worden tegenover elkaar gebracht in plaats van tot samenwerking. Allerlei multilaterale instellingen zijn uitgehold in belang. Dat bemoeilijkt de aanpak van problemen op mondiaal niveau.

Globalisering (2)

C Mondiale instellingen, in het bijzonder de VN en het VN-statuut worden gerevitaliseerd en geactualiseerd. De Verklaring van de Rechten van de Mens wordt uitgebreid met een ieders gelijk recht op een eerlijk Aarde aandeel. Er moeten mondiale afspraken komen voor de aanpak van mondiale problemen. Er moeten wettelijke afspraken komen met betrekking tot ketenaansprakelijkheid. *'Binding Treaties'* over de plichten van multinationals op gebieden van mensenrechten en natuur en milieu worden overgenomen en gesteund. CO2-heffingen aan de grens als andere landen hun uitstoot niet (genoeg) terugdringen. Regionalisering van voortbrenging en verbruik van voedsel en andere bestaansmiddelen wordt versneld ondersteund. Lokale en regionale overheden en instellingen worden versneld versterkt opdat iedereen meer greep krijgt op haar en zijn eigen leven en omgeving.

Platformeconomie (1)

A Platformeconomie is een economisch systeem dat werkt via online platforms. Hier worden vraag en aanbod door slimme algoritmes met elkaar verbonden via een digitale markt. Kan gaan om ondernemingen die vraag en aanbod en dus leveranciers en consumenten van goederen en diensten met elkaar in verbinding brengen. Maar ook ondernemingen die arbeidskrachten en producenten met elkaar verbinden om bepaalde goederen of diensten te produceren en/of aan de man te brengen. Zij bestrijken een steeds groter deel van de economie. De pandemie heeft dat enorm gestimuleerd. Zie de leger wordende winkelstraten.

Platform Economie (2)

B Platform economie veronderstelt flexibele en geïndividualiseerde arbeidskrachten met fenomenen als een ideologie die suggereert dat het om 'nieuwe ondernemers' gaat. In de praktijk gaat het om verregaand geïndividualiseerde en dus alleenstaande en ongeorganiseerde arbeidskrachten die aan de markten zijn overgeleverd. Lage lonen en slechte secundaire regelingen als geen pensioenopbouw. En het zijn ook steeds meer organen met een enorme machtspositie in de samenleving. Zij beschikken over enorm veel data, ook van concrete personen, en daarmee sterke machtsposities.

C Overheden en vakbeweging (FNV, SER) maken zich steeds meer ongerust. Vandaar voorstellen om de flexibilisering van de arbeidsverhoudingen terug te dringen. En regelingen om de beschikking over en gebruik van data door de ondernemingen aan banden te leggen.

